

Душан Вучићевић*, Петар Матић**

ТРАДИЦИОНАЛИЗАМ И МОДЕРНИЗАМ – КАРАКТЕР ДРУШТВЕНИХ РАСЦЕПА У СРБИЈИ

Сажетак

Базични циљ овога рада је да укаже на карактер и природу друштвених расцепа у Србији. Основна хипотеза аутора је да се линије сучељавања друштвених група одвијају на матрици идеолошко-политичких опредељења. То умногоме отежава процесе модернизације, друштвене трансформације и демократске консолидације, јер је кључна претпоставка њихове успешне реализације постојање најширег друштвеног консензуса око најважнијих државних и националних питања. Блиска историја на овим просторима и заостаци ксенофобичног национализма и даље су присутни, а симболика карактеристична за то време и даље егзистира у свести грађана. Однос модерног и традиционалног, заступљеност одређених идеја и вредности, као и ставови грађана о питањима демократског преображаја, интеграција и унутрашњег консензуса показују да је пред нашим друштвом и носећим политичким институцијама сложен задатак превазилажења супротности и поларизације на идеолошко-политичким основама.

Кључне речи: друштвени расцепи, друштвене групе, модерно, традиционално, национализам, демократ-

* Институт за политичке студије, Београд

** Институт за политичке студије, Београд

ска консолидација, политичке институције, елите, грађани, консенсуална демократија.

*Теоријско-термилошко одређење основних
и сродних појмова*

Основни циљ овога рада је да укаже на карактер расцепа у Србији и заступљеност и (са)однос традиционалних и модерних вредности у српском друштву. Као основа се узима неколико индикатора и варијабли помоћу којих је могуће мерити карактер и суштину друштвених сучељавања на линији поменутих разлика у нашем друштву.

Најопштија метода која ће се користити у овом раду је индуктивна, јер ће се путем више индикатора упоређивати ставови грађана према питањима која су у протеклом периоду била од изразитог значаја за развој друштва и државе. На самом крају, компарацијом и уопштавењем на основу квантитавних података релевантних емпиријских истраживања, доћи ће се до закључака квалитативног карактера. Од посебних метода је неопходно истаћи статистички метод, којим ћемо се у овом раду руководити зарад прикупљања одговарајуће емпиријске грађе. Употреба статистичке методе и садржај овога научно-истраживачког рада неизбежно имплицирају и употребу аналитичког метода.

Да би се овај рад могао смислено попунити, у овом делу ћемо се бавити теоријским и термилошким раграничењем основних појмова модерног и традиционалног, као и читавог низа сродних феномена.

У најопштијем смислу, термин модерно представља нешто „што се у свакодневном говору користи насупрот застарелом и традиционалном“, док се модернизација види као најшири друштвени процес којим се постојећи систем вредности коригује и усклађује са утврђеним цивилизацијским токовима.¹ У том смислу, промена у систему вредности кроз призму модернизацијских процеса садржи у себи значајне импликације у свим сферама друштвеног живота. Међусобни однос модерног и традиционалног, модернизације, тра-

1 Цит. према, Ранковић, Миодраг, „Модернизација“ у Матић, Милан, Становчић Војислав, ур., *Енциклопедија политичке културе*, Савремена, Београд, 1991, стр. 456

диције и ретрадиционализације указују да иако суштински супротстављени феномени, модерно може у себи садржати традиционално и *vice versa*.²

Идејна исходишта модернизације могу се пронаћи у епохи просветитељства, подстицањем прогреса и филозофијом рационализма, афирмацијом приватног власништва и „природног права“, политичке и друштвене еманципације личности, демократске отворености и надметања у економској и политичкој сфери. На тим идејама утемељује се вишевековни развој западног грађанског друштва (епоха модерне), који протиче у знаку секуларизације (ослобађање од религијских и традицијских догми), рационализације (афирмације разума) и свих видова ефикасности, односно сталног увећања људске моћи над природом и друштвеним процесима (иновације, научна, техничка и технолошка рационалност, организација производње и управљање радом итд.).

Актуелни модернизацијски процеси у Србији са собом носе и сигнификантне последице које се испољавају у многим сегментима, а унутрашњи друштвени расцепи се одвијају на матрици поменутих процеса. Једне од маркантних последица су, свакако, политичке, а трансформацију политичког поретка у Србији прате многобројне дихотомије и непостојање базичног консензуса око круцијалних друштвених и државних питања. Чак и друштва и системи са увреженим демократским и плуралистичким вредностима не могу трансцендирати по себи, а сами грађани тешко могу разумети парадигму модернизације, што последично води дезоријентацији, осећају немоћи, алинејацији и незаинтересованости за политичке процесе. Аутентична, демократска модернизација поседује два лика: први се односи на модернизацију политичког система, док је друго лице друштвено, оно које би требало да одреди правац и циљ реформи. Многобројни примери и искуства модернизације, показују да су кроз трансформацију најуспешније прошле државе које су у систем унеле иновације које одговарају менталитету, политичком обрасцу и културним карактеристикама грађана. Тако, капацитет грађана да разумеју смисао и суштину реформи, да их заједнички усме-

2 Видети, рецимо, Inglehart, Ronald, Welzel, Christian, *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*, Cambridge University Press, 2005; Lerner Daniel, *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, New York University Press, 1985.

ре и пруже им подршку, чине критични елемент политичких слобода.³ С друге стране, улога политичких елита и актера, њихова компетентност, когнитивни капацитет (разумевање друштвених процеса, историјских кретања и трајекторија, предикција дешавања која следе итд.) и њихова демократска социјализација, такође имају специфичну тежину. Сложени захвати рационализације, диференцијације, индивидуализације и инструментализације захтевају учешће грађана, а са друге стране ефикасно и ефективно доношење одлука.⁴

Модернизација је у основи позитивна и неопходна парадигма, посебно код земаља у развоју. Успешност модернизације, а у ужем смислу и транзиције, може бити посматрана низом показатељима, као што су: економски развој, културни напредак, свесно управљање процесима, индустријализација и урбанизација, дезидеологизација и секуларизација, институционална стабилност и ефикасност, технолошке иновације и информатизација, активирање сопствених развојних ресурса, сузбијање друштвених конфликта и патологије и ублажавање екстремних неједнакости социјалним мерама државе.

Прокламовани циљеви садашњег таласа модернизације и друштвене трансформације у Србији су усвајање широког спектра вредности чије би коначно исходиште требало да буде формирање грађанског друштва, примена начела владавине права, консолидација демократије и креирање демократске политичке културе. Пракса развијених политичких система је показала да друштва са умањеним социјалним расцепима и раслојавањем по различитим основама показују далеко боље резултате од оних са израженијим друштвеним сучељавањима.⁵

3 Blokland, Hans, *Modernization and Its Political Consequences: Weber, Schumpeter and Manheim*, Yale University Press, 2006, стр. 2.

4 Дејвид Истон дефинише државу знатно другачије од Макса Вебера. Он истиче да је основно обележје државе да управља, усмерава и коригује друштвене вредности. С обзиром да политички актери чине спону између грађана и државе, очигледно је да они имају пресудну улогу у друштвеним променама, Easton, David, „An Approach of the Analysis of Political Systems“, *World Politics*, vol. 9, no. 3, The John Hopkins University Press, 1957, стр. 383-400.

5 Компаративне студије политичких система показују да у заједницама са високим нивоом политичке еманципације, мађусобног поверења и у којима постоји најшира друштвена сагласност око најзначајних политичких питања, функционишу неупоредиво боље од оних где су поделе базиране на идеоло-

Друго значајно питање је природа друштвених расцепа, а поједини аутори указују на неколико тачака помоћу којих их је могуће мерити и анализирати. Крисберг уводи неколико категорија евалуације друштвених расцепа и сукоба.⁶

Идеолошко-политички расцепи чине у Србији чине основу рада, што неизбежно са собом повлачи и феномене друштвеног и идеолошког идентитета. Социолошки приступ истраживању идеолошко-политичких расцепа датира од Лазарсфелда, који говори о три предуслова групног гласања:

1. Друштвена диференцијација која води материјалном и симболичком формирању друштвених група;
2. Одржање друштвених група кроз генерације, одн. трансфер знања и поменутих симболичких и материјалних вредности;
3. Услов физичке и друштвене блискости и контакти њихових чланова кроз време.⁷

Када је реч о друштвеном и групном идентитету, најпре је неопходно истаћи да је тај феномен у непосредној и узрочно-последичној вези са карактером друштвених акција у одговарајућем социо-психолошком контексту.⁸ У том смислу је неопходно истаћи да је историјски контекст формирања нових друштвених група у Србији ишао у правцу расцепа не искључиво на основу класних разлика, већ пре свега идеолошко-политичких. Формирању идеолошких разлика

шким и националним основама. Слично показују и истраживања о социјалном капиталу, видети, рецимо Putnam, Robert, ed, *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, Oxford University Press, 2002.

- 6 Као основне димензије друштвеног конфликта аутор наводи свест о постојању супротстављене групе (са различитим интересима и циљевима, интензитет конфликта који зависи од привржености чланова групе поменутих циљевима, регулацију, одн. институционализацију и артикулацију конфликта и „чистоту“, као процену ширине поља и усмереност на сарадњу супротстављених група. Видети, Kriesberg, Louis, *The Sociology of Social Conflicts*, Prentice-Hall, Eaglewood Cliffs, 1973, стр. 1-10.
- 7 Lazarsfeld, P., Berelson, B. and Gaudet, H. *The People's Choice*, Columbia University Press, 1944, цит. према, Andersen, Robert, Heath, Anthony, „Social Identities and Political Cleavages: The Role of Political Context“, *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)*, vol. 166, no. 3, 2003, стр. 303.
- 8 Reicher, Stephen, „The Context of Social Identity: Domination, Resistance and Change“, *Political Psychology*, vol. 25, no. 6, International Society for Political Psychology, 2004, стр. 921.

претходили су и расцепи на линији етничких сукобљавања, са наглашеном мобилизацијом националних група. Такви трендови, присутни су и данас, а природа тих расцепа умногоме отежава процесе демократске трансформације и консолидације. У делу истраживања који следи, на бази емиријских показатеља и у наведеном контексту, подробно ће се анализирати карактер идеолошко-политичких расцепа око магистралних друштвених и државних питања.

Идеолошко-политички расцепи – препрека демократској консолидацији у Србији

Док се у развијеним демократским друштвима основни политички сукоб тиче прерасподеле дохотка и имовине, у младим и непостојаним демократијама уобичајени друштвени расцепи су политичке и идеолошке (за и против режима, за и против неке политичке личности, за и против неке политике или идеологије која одређује будућност земље) или културне природе (друштвене групе окупљене око супротстављених етничких, религиозних, језичких, културних идентитета). Отуда се у њима води политика симбола која позива на тај посебан идентитет и способна је да мобилише велике групације становништва које свој идентитет виде угроженим од стране једне или више супарничких група. Како темељно питање у земљама јаким идеолошких и симболичких расцепа није више или мање (нпр. да ли порез на додатну вредност треба да износи 18% или 20%) већ или-или, постоји намера да се противник искључи, демократски ако је могуће, а ако није и недемократским средствима. Због тога у државама у којима доминира политика симбола постоји већа могућност да се демократија уруши.

Политика знамења није карактеристика Србије само у последњих 20 година, већ је симболички расцепи прате од успостављања модерне српске државе (Карађорђевићи/Обреновићи, монархисти/републиканци, четници/партизани, итд.). Након слома социјализма подељеност српског друштва настављена је, али у другачијој форми. Подела на патриоте и издајнике, националисте и мондијалисте, режимлије и демократе која је карактерисала деведесете године прошлог века,

добила је у новом миленијуму и ново рухо. Темелјно питање, које је током деведесетих година 20. века било у средишту политичко-идеолошког расцепа тицало се односа према старом (новом) режиму и будућег развојног правца српске државе.

Прва линија поделе је постојала и у првим годинама 21. века, додуше у реформисаном облику, као однос према периоду владавине Слободана Милошевића, али је она протоком времена потиснута. Друга оса поделе опстаје и данас. С једне стране имамо „евроинтегрите“, а са друге, њима супротстављене „суверенисте“. Сукоб водећих политичких снага око оваквих питања не представља никакво изненађење јер је карактеристичан за расцепе унутар постсоцијалистичких друштава које у политикологију уводи Клаус Фон Бајме (Klaus von Beume). Оно што одступа од наведене матрице јесте њихова снага и трајање. Обогаћујући теорију социјалних расцепа Липсета (Seymour Martin Lipset) и Рокана (Stein Rokkan) који утврђују расцепе по 4 линије карактеристичне за старе демократије (центар – периферија; држава – црква; село – град; рад – капитал) и поделу на материјалисте и постматеријалисте Роналда Инглхарта (Ronald Inglehart), фон Бајме установљава три нова расцепа: стари поредак – прототрансформацијски поредак; окцидентализам – национализам; централизам – децентрализам.⁹

Први расцеп заснован је на односу према старом режиму и карактеристичан је за прве године транзиције социјалистичких држава. У Србији се он показао виталнијим, додуше у нешто другачијем облику. Однос према комунистичком режиму преузео је друго рухо и претворио се у однос према Милошевићевом режиму који је дуго, чак и после Милошевићеве смрти, делио политичке снаге на режимлије и демократе. Други, расцеп на окциденталисте и националисте јесте наставак „сукоба западњака и националиста који је био традиционалан у 19. веку поглавито у земљама православне

9 Фон Бајме, Клаус, *Трансформација политичких странака*, Факултет политичких знаности, Загреб, 2002, стр. 82-85. О расцепима које установљавају Липсет и Рокан, и Инглхарта видети у: Lipset, Seymour Martin, Rokkan, Stein, „Cleavage Structures, Party System, And Voter Alignments“ у: Mair, Peter (ed.), *West European Party Systems*, Oxford University Press, 1990; Inglehart, Ronald, „The Nature of Value Change“ у: Mair, P. (ed.), нав. дело; Inglehart, R., „From Class-Based to Value-Bases Politics“ у: Mair, P. (ed.), нав. дело

вере“.¹⁰ Овај расцеп доминира српском политичком сценом у првој деценији двадесетог века и рефлектује се на сва значајна спољнополитичка питања: однос према Европској Унији, НАТО, САД, Русији, Кини и посредно на дилему очување националног идентитета и/или укључење у глобалне токове који могу „расрбити“ Србију. Трећи расцеп централизација – децентрализација се појављује последњих година. Сукоби настали у вези са давањем већих овлашћења АП Војводина су пре свега последица наслеђених, (не)оправданих страхова из прошлости (распад СФРЈ, проглашење независности Косова) и претварају одлуку да ли сте за централизацију или децентрализацију Србије у питање да ли сте за или против даље разградње српског државног и националног простора.

Под идеолошко-политичким расцепом, чију ћемо дубину испитати, подразумевамо расцеп између националистичке и грађанске оријентације унутар српског друштва. Он се прелама кроз различита питања: однос према српском националном питању и државним границама; природа државе и однос према људским правима и слободама; однос према међународној заједници и ширим интеграцијама. Историјски је структурисан и представљаће снажан генератор подела и конфликта све док широким консензусом не буду отклоњена спорења око темељних принципа и вредности на којима ће бити засновано српско друштво и држава. Идеолошко-политички расцеп чини основну детерминанту политичких ставова на којим почива подела на централистичку, децентралистичку и аутономашку Србију. Са њим је повезан и културно-вредносни расцеп који свој израз добија у подели на традиционалистичку и модернистичку Србију.

Јован Комшић, Драгомир Пантић и Зоран Славујевић идеолошко-политички расцеп заснивају на различитим концептима друштвеног и политичког уређења и глобалним правцима развоја друштва, а његову суштину изражавају кроз позиционирање политичких партија и разврставање бирачког тела на оси левица – центар – десница. У њиховој визири, подела на националистичку и грађанску Србију била би део историјско-етничког расцепа.¹¹ По нама, историјско-

10 Исто, стр. 82.

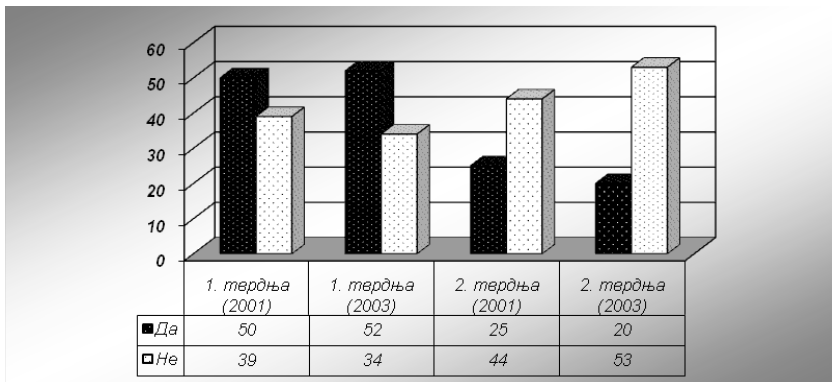
11 Видети у: Комшић, Јован, Пантић, Драгомир, Славујевић, Зоран, *Основне линије партијских подела и могући правци политичког регруписавања у Ср-*

етнички расцеп обухвата сегментирање једног друштва на основу етничке припадности његових чланова, па неслагања у погледу будућег развојног правца српске државе која леже у основи поделе национално – грађанско, а постоје унутар већинске, српске нације представљају срж идеолошко-политичког расцепа.

Раширеност ксенофобичног национализма и етноцентризма међу грађанима Србије је изненађујуће велика и у првим годинама 21. века. На графикону 1 приказани су одговори грађана на две тврдње у два временска периода (2001. и 2003. године): 1. *Према другим нацијама треба увек бити опрезан и уздржан, чак и када су нам пријатељи*; 2. *Уједињење свих Срба са територије бивше Југославије оствариће се кад-тад*. Посебно је интересантно да и на тврдњу *боље бити сиромашан и свој него добро живети уз страну помоћ и мешање* 2003. године потврдно одговара 43% грађана, док тврдњу одбацује 38% испитаника, што нам говори о релативно већинској заступљности изолационистичко-суверенистичког становиштва, али и постојању јасна поделе на „суверенисте“ и „евроинтегристе“ међу српском популацијом.¹²

Графикон 1: Раширеност ксенофобичног национализма и етноцентризма (%)¹³

Напомена: Разлику до 100% чине одговори „Не знам“

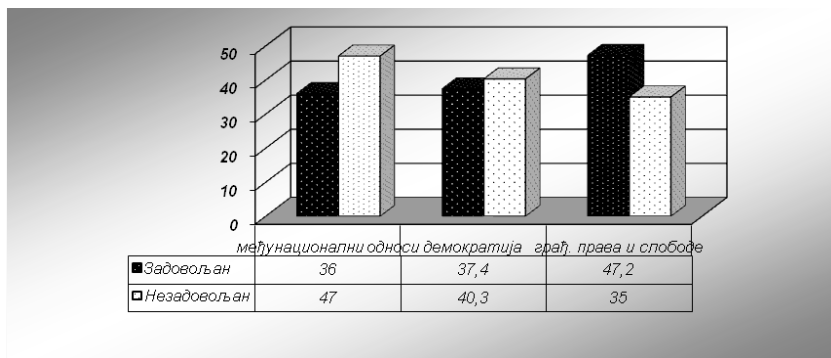
бији, Институт друштвених наука, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2003.

12 Исто, стр. 62-63.

13 Исто, стр. 62-63.

Постојање расцепа се уочава и када се размотре ставови грађана према стању међунационалних односа, демократије и грађанских права и слобода у Србији 2003. године.

Графикон 2: (Не)задовољство грађана међунационалним односима, развојем демократије и грађанским правима и слободама у Србији (%)¹⁴

Напомена: Разлику до 100% чине одговори „Не знам“

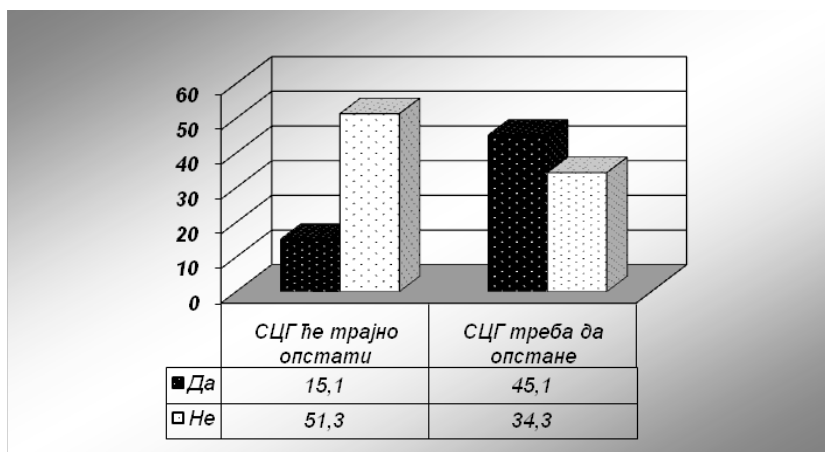
Осим тога, према подацима до којих је Центар за политиколошка истраживања јавног мњења Института друштвених наука дошао на основу истраживања обављеног јуна 2003. године на индексу националне-грађанске оријентације који је сачињен на основу 31 питања релевантних за диференцирање на овој оси видљиво је да је национална оријентација (слаба, умерена и јака) заступљена код 29,2% испитаника, грађанска оријентација (слаба, умерена и јака) код 36,6%, док мешаном типу припада 34,3% грађана. Расцепу Србије на два дела, национални и грађански, може се додати још један блок, подједнако бројан, али неопредељен, који се у зависности од ситуације и питања које је на дневном реду приклања једној од две супротстављених страна.

Амбивалентно стање друштвене свести читава се и у третману питања која се тичу политичко-државног идентитета и организације власти у Србији. Ту пре свега мислимо на ставове испитаника према Државној заједници Србије и Црне Горе (до коначног распада 2006. године), статусу Косова и Метохије и вертикалној организацији власти која се

14 Исто, стр. 64-66.

најбоље огледа у одређивању степена аутономије Војводине. Прва група индикатора добијена је посредством испитивања сагласности са тврдњом: „Заједничка држава Србије и Црне Горе трајно ће опстати“, и одговора на питање: „Да ли сматрате да Државна заједница Србија и Црна Гора треба да опстане“, што је приказано на графикаму 3.

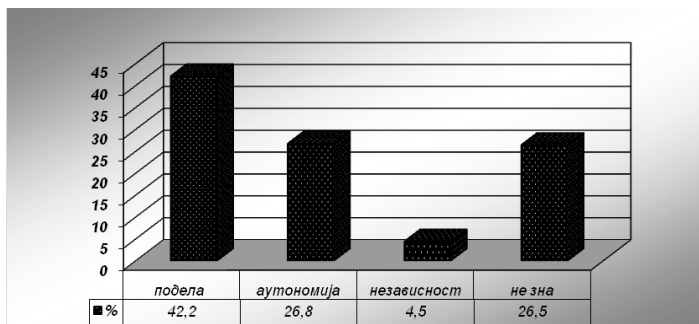
Графикон 3: Мишљења о перспективама Државне заједнице СЦГ (%)¹⁵

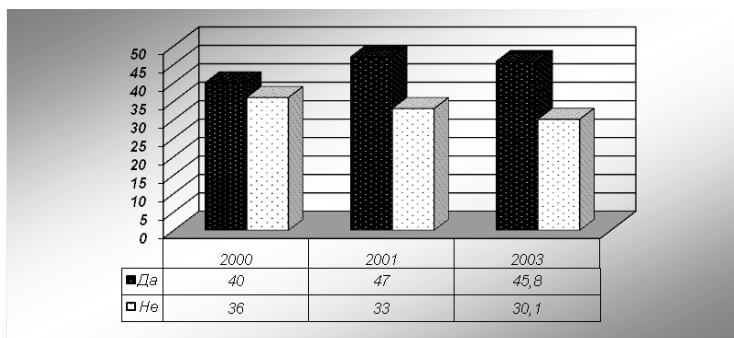
Напомена: Разлику до 100% чине одговори „Не знам“

Иако је већина испитаника (51,3%) оправдано сматрала да Србија и Црна Гора неће опстати као заједничка држава, индикативно је да је скоро половина грађана (45,1%) веровало да Државна заједница треба да опстане, око трећине (34,3%) је као најбоље решење истицало разлаз, док једна петина (20,4%) нема одговор на постављено питање. У истраживању спроведеном 2003. године, на питање: „Шта је, по Вашем мишљењу, најбоље трајно решење за Косово и Метохију“ релативна већина узорка (42,2%) сматра да је то подела на српски и албански део, око четвртине (26,8%) преферира широку аутономију, а само се 4,5% изјашњава за независност.

15 Исто, стр. 69.

Графикон 4: Мишљења о најбољем решењу будућег статуса Косова (%)¹⁶

Расцеп на оси децентрализација – централизација који фон Бајме истиче као трећи расцеп карактеристичан за пост-социјалистичка друштва, а који се појављују последњи такође се може прочитати у ставовима грађана. У јуну 2003. године на питање да ли би се сложили са тврдњом: „Нема економског напретка без јаке централне власти“, позитивно одговара 45,8% анкетираних, док 30,1% изражава несагласност. На графикону 5 су приказана мишљења грађана о (де)централизацији у периоду од 2000. до 2003. године. Додуше, скоро двотрећинска већина грађана (63,3%) се слаже да је власт у Србији исувише централизована и да треба проширити надлежности локалне самоуправе.

Графикон 5: Преференције грађана ка централизованој држави (%)¹⁷

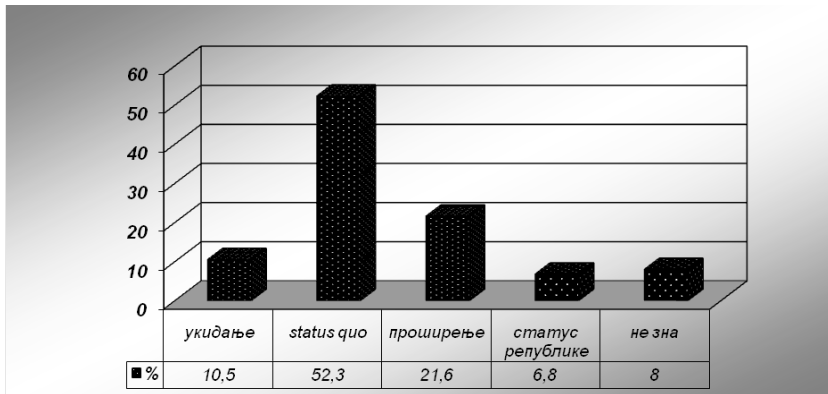
Напомена: Разлику до 100% чине одговори „Не знам“

16 Исто, стр. 70-71

17 Исто, стр. 71.

Када је реч о статусу Војводине већина испитаника (52,3%) се залаже за одржавање постојећег степена аутономије, нешто више од четвртине (28,4%) сматра да је она недовољна, а једна десетина (10,5%) да је аутономија преширока.

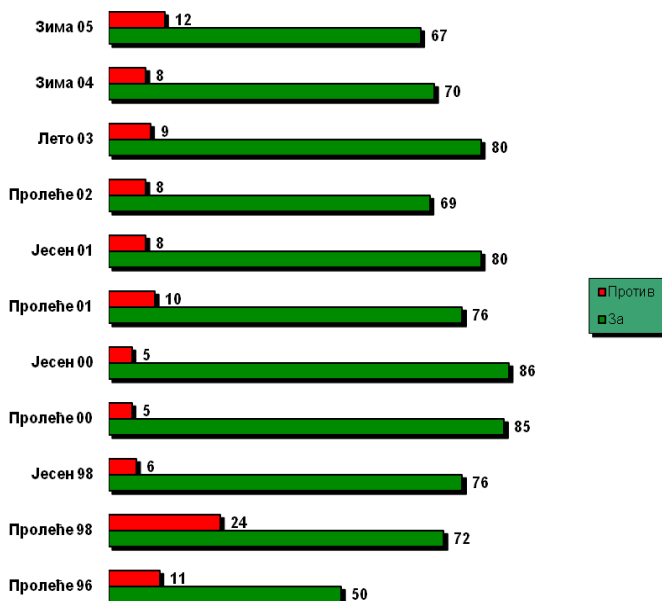
Графикон 6: Ставови грађана Србије о статусу Војводине (%)¹⁸

Подељеност грађана по наведеним питањима рефлектује се и на ставове који се односе на положај Србије у међународним односима и евроатлантске интегративне процесе. И док је становништво Србије изразито већински (50-86%) опредељено за улазак у Европску Унију у периоду од 1996. до 2005. године (графикон 7), велика мњењска располућеност постоји у погледу постојања поверења у европске институције, и то нарочито у периоду од 2000. до краја 2005. године (графикон 8). Расцеп је видљив и када се у разматрање укључи расположење грађана у погледу прикључења Северноатлантском савезу (графикону)

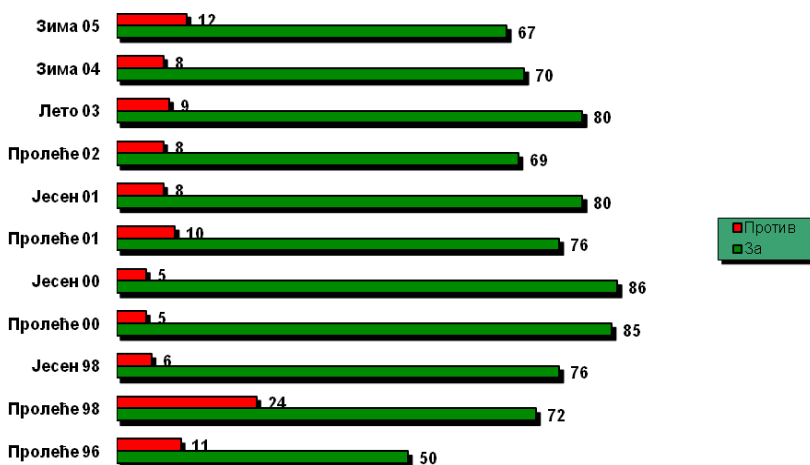
18 Исто, стр. 74.

Графикон 7: Грађани Србије за и против уласка у ЕУ (%)

Напомена: Разлику до 100% чине неодлучни
Извор: Сондаже Центра за политиколошка истраживања и јавно мњење, ИДН, Београд

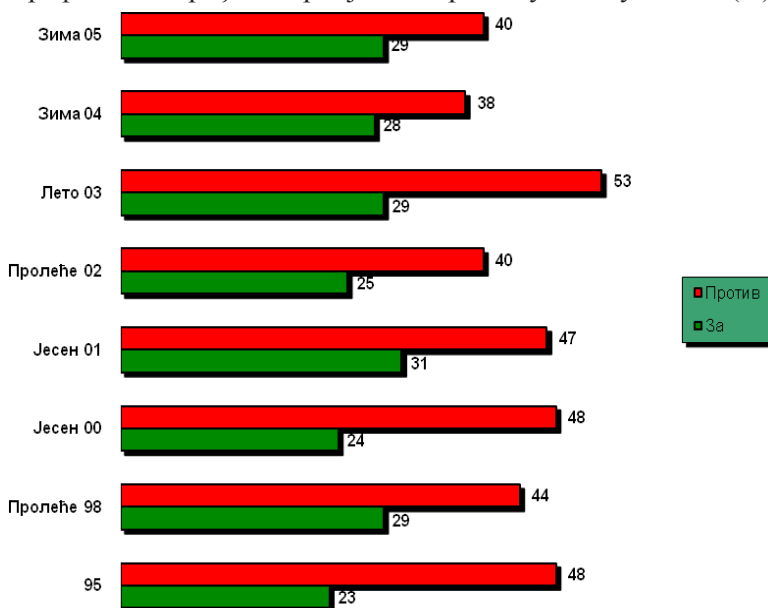
Графикон 8: (Не)поверење грађана Србије у ЕУ (%)

Напомена: Разлику до 100% чине они који и имају и немају поверења у ЕУ и одговори „Не знам“

Извор: Сондаже Центра за политиколошка истраживања и јавно мњење, ИДН, Београд

Графикон 9: Грађани Србије за и против уласка у НАТО (%)

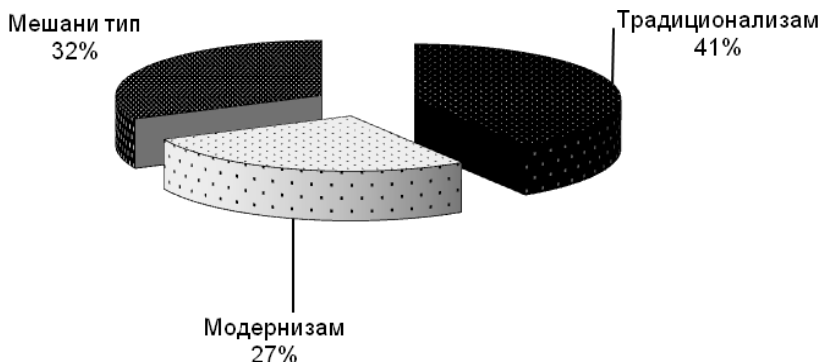
Напомена: Разлику до 100% чине neodлучни

Извор: Сондаже Центра за политиколошка истраживања и јавно мњење, ИДН, Београд

Идеолошко-политички расцеп, односно подељеност међу грађанима Србије која се односи на будући развојни правац српске државе – схватање суверености, етноцентризам и стање међунационалних односа, развој демократије и степен заштићености људских права и слобода, опстанак Србије и Црне Горе, независност Косова и Метохије, (де)централизација, аутономија Војводине, евроатлантске интеграције – како смо показали, опстаје и у првим годинама након петооктобарских промена. Он се истовремено може повезати и са културно-вредносним расцепом који се пре свега читава у подели на традиционалистичку и модерничку оријентацију унутар Србије. Индекс традиционализма – модернизма конструисан на основу 40 питања показује да средином 2003. године у Србији благо преовлађује (41%) традиционалистичка оријентација у односу на модернизам (27%), док сваки трећи испитаник припада мешовитом типу (графикон 10).

Графикон 10: Заступљеност традиционализма и модернизма код грађана Србије (%)¹⁹

Закључак

На основу свега изложеног, закључујемо да пред политичким елитама у Србији стоји деликатан задатак превазилажења дубоких идеолошко-политичких расцепа. Недостатак базичног консензуса око темељних државних и националних питања представља препреку даљој демократизацији друштвеног и политичког простора Србије. Ипак, одређени помаци у виду увођења консенсуалних аранжмана и напуштања институција карактеристичних за већински модел демократије доприносе ублажавању друштвених подела.²⁰ Четвороделни изглед српског политичког поља, који Слободан Антонић утврђује применом Дивержеове поделе друштвених снага према захтевима за променом, иако интересантан, одговара изгледу партијске сцене Србије пре парламентарних избора из 2007. године. Јасно раздвајање реформско-грађанистичких крајњаша (ЛДП), реформско-грађанистичких умерењака (ДС, Г17+), национално-конзервативних умерењака (ДСС) и национално-конзервативних крајњаша (СРС, СПС) више није могуће.²¹ Данас је оштрица поделе међу пар-

¹⁹ Исто, стр. 98-110.

²⁰ Видети више у: Vučićević, Dušan, "Lijphart's Conceptual Map of Democracy: The Case of Serbia", *Serbian Political Thought, 1-2/2010*, Institute for Political Studies, Belgrade.

²¹ Антонић, Слободан, „Расцепи и странке у Србији“, у: *Идеологија и политичке странке у Србији*, Friedrich Ebert Stiftung, ФПН, Институт друштвених

тијским елитама блажа што је истовремено и узрок и последица промена насталих на политичкој сцени Србије распадом Српске радикалне странке, настанком Српске напредне странке и формирањем коалиционе владе у којој учествују некада непомирљиви непријатељи, Демократске странке и Социјалистичке партије Србије.

Као стартну тачку прекомпозиције партијске сцене и померања у политичком и друштвеном простору Србије у виду реконцептуализације принципа, циљева и средстава политичке акције издвајамо 2003. годину када подршку мањинској влади Војислава Коштунице даје СПС. Након тога је уследило усвајање новог Устава, 2006. године, до чијег се текста дошло широким консензусом скоро свих релевантних политичких партија. Линије подела су све блаже, а сарадња међу партијским лидерима и елитама интензивнија. Иако не постоји сагласност о свим питањима, чита је намера да се о већини горућих тема постигне компромис кроз преговоре и напуста схватање политике као игре „нултог збира“.

Уколико политичке партије схватимо као секундарне агенсе политичке социјализације очекивано дејство јачања сарадње међу српским странкама морало би да доведе до слабљења идеолошко-политичких расцепа код грађана Србије. Ипак, последња истраживања показују да расцеп на националистичку и грађанску оријентацију унутар српског друштва не јеђава ни на крају прве деценије 21. века и он се може учити и у форми културно-вредносне поделе на „прву“ и „другу“, традиционалну и модерну Србију.²² Међање ставова грађана ипак захтева више времена од промене страначких политика, а на том путу биће значајно очување консенсуалних институција и на њима засноване политике сарадње и тражења компромиса кроз преговоре

наука, Београд, 2007, стр. 51-66.

22 Упореди: извештаји Центра за слободне изборе и демократију (септембар 2009, децембар 2009, фебруар 2010)

Vucicevic Dusan, Matic Petar

*TRADITIONALISM AND MODERNISM –
CHARACTER OF SOCIAL CLEAVAGES
IN SERBIA*

Summary

Primary objective of this article is to analyze nature of social cleavages in Serbia. Key hypothesis is that paths of social contestations are based on ideological and political attitudes. Above mentioned question of ideological and political clashes is permanent feature of political life in Serbia, making harder to achieve basic social and state goals. Processes of modernization, social transformation and democratic consolidation cannot be achieved without wide social consensus over crucial state and national questions. Recent history of Balkan nations, its clashes, and preservation of xenophobia and nationalism, both as symbols of that period still exists in collective and individual consciousness. Relation between modern and traditional, reception of different ideas and values, as well as citizen's attitudes on issues of democratic transformation, integrations and internal consensus shows that our society and key political institutions are confronting complex tasks for overreaching social polarization on ideological and political matrices.

Key words: Social cleavages, Social groups, Modern, Traditional, Nationalism, Democratic consolidation, Political institutions, Elites, Citizens, Consensus democracy

Литература

Andersen, Robert, Heath, Anthony, „Social Identities and Political Cleavages: The Role of Political Context“, *Journal of the Royal Statistical Society. Series A (Statistics in Society)*, vol. 166, no. 3, 2003.

Антонић, Слободан, „Расцепи и странке у Србији“, у: *Идеологија и политичке странке у Србији*, Friedrich

- Ebert Stiftung, ФПН, Институт друштвених наука, Београд, 2007, стр. 51-66.
- Blokland, Hans, *Modernization and Its Political Consequences: Weber, Schumpeter and Manheim*, Yale University Press, 2006.
- Vučičević, Dušan, „Lijphart’s Conceptual Map of Democracy: The Case of Serbia”, *Serbian Political Thought, 1-2/2010*, Institute for Political Studies, Belgrade
- Inglehart, Ronald, Welzel, Christian, *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*, Cambridge University Press, 2005.
- Комшић, Јован, Пантић, Драгомир, Славујевић, Зоран, *Основне линије партијских подела и могући правци политичког прегруписавања у Србији*, Институт друштвених наука, Friedrich Ebert Stiftung, Београд, 2003.
- Kriesberg, Louis, *The Sociology of Social Conflicts*, Prentice-Hall, Eaglewood Cliffs, 1973.
- Lerner Daniel, *The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East*, New York University Press, 1985.
- Mair, Peter (ed.), *West European Party Systems*, Oxford University Press, 1990.
- Матић, Милан, Становчић Војислав, ур., *Енциклопедија политичке културе*, Савремена, Београд, 1991.
- Матић, Петар, „Политичка модернизација у ери глобализације“, *Српска политичка мисао*, бр. 1-4, Институт за политичке студије, Београд, 2004.
- Putnam, Robert, ed, *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society*, Oxford University Press, 2002.
- Reicher, Stephen, „The Context of Social Identity: Domination, Resistance and Change“, *Political Psychology*, vol. 25, no. 6, International Society for Political Psychology, 2004.
- Сондаже Центра за политиколошка истраживања и јавно мњење, ИДН, Београд.
- Фон Бајме, Клаус, *Трансформација политичких странака*, Факултет политичких знаности, Загреб, 2002.
- Центар за слободне изборе и демократију – извештаји (септембар 2009, децембар 2009, фебруар 2010)

Resume

This article deals with issues of social and ideological cleavages in Serbia. Overcoming existing social, ideological and political divisions in Serbia is among main objectives of Serbian political elite in forthcoming years. First part of article provides some basic theoretical approaches about social and political contestations and cleavages. It broadly examines questions of differentiation between modern and traditional social values. Second part is contributed towards effects of social cleavages on process of democratic consolidation in Serbia. Several matrices of social cleavages and divisions have been located. Among them authors provide dataset on different lines of social cleavages in Serbia such as divisions related to attitudes about old regime, modern and traditional values, European and international integrations, ideological and political contestations etc. Finally, authors conclude that Serbian society still lack basic consensus on key issues and that it is crucial problem for further democratic development of Serbia.

Овај рад је примљен 18. јануар 2012. године а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. априла 2012. године.